

ΚΑΛΛΙΟΠΗΣ ΜΟΥΣΤΑΚΑ

Δρ. Φιλοσοφίας τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Λονδίνου
Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβούλου

ΚΥΡΙΑΚΗΣ ΚΑΣΙΜΑΤΗ

Δρ. Φιλοσοφίας τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Λονδίνου
Κοινωνιολόγου - Στατιστικοῦ

**ΦΙΛΟΔΟΞΙΕΣ ΚΑΙ ΕΠΙΘΥΜΙΕΣ ΓΟΝΕΩΝ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΤΟΥΣ**

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τò θέμα τῆς μικρῆς αὐτῆς ἔρευνας, πὺ μπορεῖ νὰ χαρακτηρισθεῖ σὰν ἔρευνα-πυλòτος γεννήθηκε ἀπò τὴν ἐμπειρικὴ παρατήρηση ἀλλὰ καὶ ἀπò τὰ δεδομένα πα-λιòτερης ἔρευνας¹, ἀπò τὰ òποια διαπιστώθηκε òτι οἱ Ἑλληνες γονεῖς προσπαθοῦν καὶ ἀγωνίζονται νὰ δημιουργήσουν γιὰ τὰ παιδιὰ τους ζωὴ καλòτερη ἀπò αὐτὴν πὺ πέρασαν καὶ περνοῦν οἱ ἴδιοι. Ἡ τάση αὐτὴ παρουσιάστηκε στὰ μεταπολεμικὰ κυρίως χρόνια καὶ ἡ ἔντασή της òλοένα αὐξάνεται, ἀνεξάρτητα ἀπò τὴν κοινωνικο-οἰκονομικὴ τάξη στὴν òποια ἀνήκουν οἱ γονεῖς, ἐπομένως ἀνεξάρτητα καὶ ἀπò τὶς δυνατότητες γιὰ τὴν πραγμάτωσή της. Γι' αὐτò καὶ τῆς δόθηκε ò τίτλος «φιλοδο-ξίες καὶ ἐπιθυμίες»* γιὰ νὰ τονισθεῖ òτι εἶναι πέρα ἀπò τὴν πραγματικòτητα, ἴσως καὶ πέρα ἀπò τò ἐφικτò, γέννημα τῆς ἔμπνευσης καὶ τῆς φαντασίας, òραμα πὺ, ò-πως γράφει ἡ Mary Wilson, στερεῖται τὸν χαρακτήρα τοῦ ρεαλισμοῦ². Ἡ ἔλ-λειψη ρεαλισμοῦ ἀπò αὐτοὺς πὺ ἔχουν φιλοδοξίες καὶ ἐπιθυμίες ἐρμηνεύεται καὶ ἀ-πò τò òτι ò φιλόδοξος δὲν παίρνει ὑπόψη τοῦ òλους τοὺς παράγοντες πὺ ἐπιδροῦν στὴν ἐπιτυχία ἢ ἀποτυχία τοῦ στόχου, ἐνὼ ἐκεῖνος πὺ π.χ. προσδοκᾷ κάτι στηρί-ζεται σὲ δεδομένα³. Γι' αὐτò σὲ περίπτωσι ἀποτυχίας ἢ ἀπογοήτευσι πὺ παθαί-νει αὐτòς πὺ ἔχει φιλοδοξίες καὶ ἐπιθυμίες εἶναι μεγαλύτερη ἀπò αὐτὴν πὺ νοιώ-θει αὐτòς πὺ ἔχει προσδοκίες καὶ ὡς ἕνα σημεῖο ἔχει ὑπολογίσει καὶ τὴν πιθανò-τητα ἀποτυχίας. Ποιὲς εἶναι. οἱ πιθανòτητες ἐπιτυχίας γιὰ τὶς φιλοδοξίες καὶ ἐπιθυ-μίες τῶν γονέων στὴ χώρα μας σχετικὰ μὲ τὴν ἐπαγγελματικὴ ἀποκατάστασι τῶν παιδιῶν τους;

1. C. Moustaka, *The Internal Migrant: A comparative Study*. Athens, Social Sciences Centre, 1964.

* Στὰ Ἀγγλικά καὶ Γαλλικά ἀποδίδεται μὲ τὸν ὅρο «aspirations».

2. Mary D. Wilson, «Vocational Preference of Secondary School Children», *The British Journal of Educational Psychology*, June 1953, σελ. 112.

3. Γιὰ τὴ διαφοροποίηση τῶν ὁρων «φιλοδοξίες» καὶ «προσδοκίες», βλέπε καὶ S. R. Timperley and A. M. Gregory, «Some factors affecting the choice career perceptions of 6th form School leavers», στὸ *Occupational Choice*, by W. M. Williams (ed.), London: George Allen and Unwin, 1974, σελ. 189-172, P.M. Blau et al., «Occupational Choice: a conceptual framework», *Industrial and Labour Relations Review*, Vol. 9, No 4, 1956, σελ. 535, D. E. Super, *The Psychology of Careers*, New York: Harper, 1957, σελ. 187.

Εἶναι κοινὸς τόπος ὅτι «ὁ δρόμος γιὰ τὴν ἐπαγγελματικὴ ἐπιτυχία περνᾷ ἀπὸ τὴν ἀνωτάτῃ ἐκπαίδευση»⁴ καὶ τὸ δικό μας ἐκπαιδευτικὸ σύστημα τυπικὰ εἶναι δημοκρατικόν. Καθένας δηλαδὴ μπορεῖ νὰ φτάσει στὰ Α.Ε.Ι. ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ τάξη στὴν ὁποία ἀνήκει. Ὑπάρχουν ὅμως ἄλλοι παράγοντες πού στήνουν φραγμοὺς ἀνάμεσα στὴν ἐπιθυμία καὶ στὴν ἐπιτυχία. Ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι ὁ οἰκονομικός. Ἡ ἐκπαίδευση παρέχεται δωρεὰν ἀλλὰ ἡ συντήρηση τοῦ φοιτητῆ στὰ χρόνια τῶν σπουδῶν του στοιχίζει πολὺ, ιδίως ὅταν συνεπάγεται διαμονὴ ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι. Ἀκόμη, ὅσο σπουδάζει ὁ νέος δὲν εἶναι παραγωγικὴ οἰκονομικὴ μονάδα. Αὐτὸ σημαίνει γιὰ τὴν οἰκογένεια «διαφυγὸν κέρδος» γιὰ μιὰ τοῦλάχιστον δεκαετία (ἀπὸ τὰ 14 ἢ 15 ὡς τὰ 24 ἢ 25 χρόνια τοῦ νέου).

Ἄλλος παράγοντας εἶναι ἡ μόρφωση τοῦ νέου πού προέρχεται ἀπὸ στερημένο κοινωνικὸ περιβάλλον σὲ σχέση μ' αὐτὸν πού προέρχεται ἀπὸ κοινωνικὰ ἀναπτυγμένη ὁμάδα. Ὁ πρῶτος ὑστερεῖ σὲ γνώσεις καὶ σ' ἐμπειρίες, πού δὲν παίρνονται ἀπὸ τὰ μαθήματα ἢ τὰ σχολεῖα, καὶ σὲ κοულτούρα πού, θεωρητικὰ τοῦλάχιστον, ὑπάρχει στὸ περιβάλλον πού ζοῦνε τὰ ἀνώτερα κοινωνικὰ στρώματα. Τὰ δικά τους ἐξωσχολικὰ πλούσια βιώματα συντελοῦν στὴν ἐπιτυχία, γιὰτὶ ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος εὐκολύνουν τὴ μάθηση καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο συνταιριάζουν μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἀνωτάτης ἐκπαίδευσης. Γιατί, παρ' ὅλο πού σήμερὰ τὰ Α.Ε.Ι. προσπαθοῦν νὰ δίνουν ἴσες ἐυκαιρίες σὲ ὅλους, ἡ ὁργάνωση καὶ τὰ προγράμματά τους εἶναι ἐκλεκτικά, δηλαδὴ ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὴν κατανομὴ τῆς δύναμης στὴν κοινωνία⁵.

Τρίτος παράγοντας πού ἀντιστρατεύεται τὶς φιλοδοξίες καὶ ἐπιθυμίες τῶν γονέων βρίσκεται στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο προσπαθοῦν πολλοὶ γονεῖς νὰ ἐπιτύχουν τὸν στόχο πού ἐκείνοι ὄρισαν γιὰ τὰ παιδιά τους. Τὰ πιέζουν ἀπὸ μικρὰ νὰ μελετοῦν καὶ ν' ἀποκτήσουν ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερες γνώσεις, πού μὲ αὐτὲς πιστεύουν ὅτι θὰ ἐπιτύχουν καλύτερη ἐπαγγελματικὴ σταδιοδρομία. Σὲ πολλὲς οἰκογένειες ἡ πίεση αὐτὴ προκαλεῖ στὰ παιδιά ἀγανάκτηση καὶ ἀντίδραση, στοὺς γονεῖς ἀγχος καὶ ἀπογοήτευση. Τὰ ἀποτελέσματα εἶναι ἀρνητικὰ καὶ γιὰ τὶς δύο ὁμάδες. Ἡ κατάσταση αὐτὴ εἶναι ἀνεξάρτητη ἀπὸ κοινωνικὲς τάξεις, ἀλλὰ ἡ ἔντασή της εἶναι μεγαλύτερη στὶς κατώτερες, γιὰτὶ ἐκεῖ τὰ παιδιά ἔχουν νὰ διανύσουν μεγαλύτερη ἀπόσταση γιὰ νὰ φθάσουν τὸν στόχο.

Ἕνας ἀκόμη ἀντίστροφος παράγοντας, σχετικὸς μὲ τὸν προηγούμενο, ἐμφανίζεται ὅταν οἱ φιλοδοξίες καὶ ἐπιθυμίες τῶν γονέων δὲν συμπίπτουν μὲ τὰ ἐνδιαφέροντα, τὶς κλίσεις καὶ τὶς ἱκανότητες τῶν παιδιῶν. Τότε, ἂν τὰ παιδιά, ιδίως αὐτὰ πού βρίσκονται στὴν ἐφηβικὴ ἡλικία, εἶναι δυναμικά, ἀρχίζει διάσπαση καὶ ἀνταγωνισ-

4. W. E. Sewell and R. M. Hauser, «Causes and consequences of Higher Education», *American Journal of Agricultural Economics*, Vol. 54, No 5, 1972, σελ. 895.

5. M. E. Young, «An approach to the Study of Curricula as socially organised knowledge», *σὲ Knowledge and Control*, London, Collier MacMillan, 1971, G. Psacharopoulos, «The perverse effects of public subsidisation of Education or how equitable is free education», *Comparative Education Review*, Vol. 21, 1977, σελ. 74.

σμός ανάμεσα σε γονείς και παιδιά. "Αν τα παιδιά δεν έχουν το σθένος, δεν έχουν βρει ακόμη τί θέλουν, ή δεν τολμούν να αναλάβουν την ευθύνη του εαυτού τους, κυρίως την οικονομική, υποτάσσονται συνειδητά ή άσυνείδητα στην επιβολή ή στην υποβολή των γονέων τους, παρ' όλο ότι συνήθως οι γονείς έχουν χαμηλότερη εκπαιδευτική στάθμη από τα παιδιά τους⁶.

Μά κι αν ακόμη υποτεθεί ότι από τους τέσσερεις παράγοντες που αναφέρονται πιο πάνω οι δύο τελευταίοι δεν παρουσιασθούν και οι δύο πρώτοι αντιμετωπισθούν εύκολα, ποιό θα είναι το ψυχολογικό αντίτιμο για παιδιά που οι γονείς τους προκαθορίζουν ένα τόσο βαρύ άγχος ζωής; Και ποιό θα είναι το κοινωνικό κόστος για τις κοινωνικές ομάδες από τις οποίες προέρχονται; Με τα δύο αυτά ερωτήματα μπαίνομε στην έκθεση των δεδομένων της έρευνας.

Στόχος της έρευνας είναι: να αποκαλυφθούν οι φιλοδοξίες και επιθυμίες των γονέων για την επαγγελματική αποκατάσταση των παιδιών τους, να προσδιορισθούν οι διαθέσεις των γονέων προς τα διάφορα επαγγέλματα και να διαπιστωθεί ή σχέση ανάμεσα σ' αυτές και στις φιλοδοξίες και επιθυμίες τους. Και ακόμη να έρμηνευθούν οι φιλοδοξίες, οι επιθυμίες και οι διαθέσεις των γονέων με βάση τα άτομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά τους.

Δείγμα. Η έρευνα αυτή έγινε σε υπο-δείγμα μιās μεγαλύτερης δειγματοληπτικής έρευνας⁷ με θέμα την κινητικότητα εργασίας σε μεταποιητικές μονάδες που άπασχολούσαν τριάντα και άνω άτομα στην περιοχή της πρωτεύουσας το 1974.

Ο σχεδιασμός του δείγματος από το οποίο προήλθε το υπο-δείγμα βασίστηκε στις άρχές της τυχαίας στρωματοποιημένης δειγματοληψίας και επιλέγηκε σε δύο στάδια. Στο πρώτο έγινε στρωματοποίηση όλων των επιχειρήσεων στην περιοχή της έρευνας σε δέκα στρώματα, ανάλογα (α) με τον αριθμό άπασχολουμένων σε κάθε επιχείρηση (2 κατηγορίες) και (β) με το είδος του παραγομένου προϊόντος (5 κατηγορίες). Από αυτές πάρθηκαν με τυχαίο τρόπο 100 μεταποιητικές μονάδες συνολικά, με συχνότητα από κάθε στρώμα ανάλογη με τον αριθμό άπασχολουμένων σ' αυτό. Στο δεύτερο στάδιο πάρθηκαν με τυχαίο τρόπο 1017 εργαζόμενοι, ανεξάρτητα από ειδικότητα ή ιεραρχική σειρά, σε ίσο αριθμό από κάθε επιχείρηση για να είναι το δείγμα αυτόσταθμιζόμενο.

Η έρευνα που περιγράφεται πιο κάτω έχει δειγματοληπτική μονάδα τον εργαζόμενο που έχει παιδιά, τα όποια δεν εργάζονται, και αναφέρεται σε τριακόσια άτομα από 84 βιομηχανίες. Αν συγκριθεί το μέγεθος του δείγματος με τους στό-

6. Cyril Sofer, «Introduction», στο W. M. Williams (ed.), Occupational Choice, όπου πιο πάνω, σελ. 20.

7. K. Kassimati, «Labour Mobility in Greek Industry: inter and intragenerational trends», Ph. D. Thesis, London University, 1976.

χους τῆς ἔρευνας κρίνεται ἀνεπαρκῆς γιὰ νὰ ἐξαχθοῦν συμπεράσματα καθολικῆς σημασίας. Γιὰ νὰ διαπιστωθοῦν ὅμως οἱ τάσεις πάνω στοῦ θέματος, τίς ὁποῖες παρουσιάζουν ἄτομα πού ἐργάζονται στή βιομηχανία θεωρεῖται ἀρκετό, γιατί στόχος μας εἶναι ἡ ποιοτική ἀνάλυση τῶν στοιχείων καί ὄχι ἡ ποσοτική ἀναγωγή τους στοῦ συνόλου τοῦ πληθυσμοῦ.

Μέθοδος τῆς ἔρευνας. Ἡ ἔρευνα ἔγινε μέ εἰδικά καταστρωμένο ἐρωτηματολόγιο (Παράρτημα Α'), μέ τὸ ὁποῖο ἐξετάσθηκαν ὅσα μέλη τοῦ δείγματος τῆς μεγάλης ἔρευνας εἶχαν παιδιά.

Οἱ ἀπαντήσεις πού ἔδωσαν οἱ ἐρωτώμενοι σ' αὐτὴ τὴν ἔρευνα ἀναλύθηκαν (α) περιγραφικά (κατανομές, δείκτες) καί (β) συνθετικά γιὰ νὰ διαπιστωθοῦν (i) οἱ γέσεις (πίνακες συναφείας) πού ὑπάρχουν ἀνάμεσα στὰ οἰκονομικο-κοινωνικά χαρακτηριστικά τῶν ἐρωτώμενων καί στίς ἀπαντήσεις πού ἔδωσαν καί (ii) ὁ βαθμὸς πού τὰ οἰκονομικο-κοινωνικά χαρακτηριστικά ἐρμηνεύουν τίς ἀπαντήσεις (πολλαπλὴ παλινδρόμηση).

II. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΕΡΩΤΩΜΕΝΩΝ

Ἀρχικά ἐξετάσθηκαν 319 ἄτομα. Ἀπὸ αὐτοὺς οἱ 19 ἀπάντησαν θετικά στὴν ἐρώτηση «Θὰ θέλατε τὰ παιδιά σας νὰ κάνουν τὴν ἴδια δουλειά μέ σᾶς;». Ἐπειδὴ ὅμως ἀποτελοῦν πολὺ μικρὴ ὁμάδα γιὰ νὰ δώσει κάπως ἀξιόπιστα στοιχεία, συγκρίσιμα μέ τὰ ἀντίστοιχα ἐκείνων πού ἀπάντησαν ἀρνητικά, ἀποκλείσθηκαν καί ἡ ἔρευνα περιορίστηκε σὲ 300 ὑποκείμενα.

Φύλο, ἡλικία, προέλευση

Αὐτοὶ εἶναι 215 ἄνδρες καί 85 γυναῖκες μέ μέση ἡλικία 41.77 καί σταθερὴ ἀπόκλιση 9.91. Ἀπὸ αὐτοὺς οἱ μισοὶ (151 ἢ 50.33%) προέρχονται ἀπὸ χωριά, οἱ ἄλλοι ἔχουν γεννηθεῖ στὴν Ἀθήνα (68 ἢ 22.66%), σὲ ἄλλες πόλεις (57 ἢ 19%) καί στοῦ ἐξωτερικοῦ (κυρίως Μικρὰ Ἀσία, Κωνσταντινούπολη, Αἴγυπτος, 24 ἢ 8%). Ὅσοι δὲν γεννήθηκαν στὴν Ἀθήνα μετανάστευσαν ἐδῶ σὲ διάφορα χρονικά διαστήματα ἀπὸ τὸ 1912 ὡς τὸ 1974, μέ μεγαλύτερη συχνότητα στὴ δεκαετία τοῦ 1965-1974 (Παράρτημα Β'). Ἀπὸ αὐτοὺς οἱ 136 (45.33%) ἔμειναν ὡς τὰ 14 χρόνια τους σὲ χωριὸ καί ἐπομένως ἔχουν σχηματίσει διαθέσεις καί ἔχουν ἀνατραφεῖ μέ ἀξίες τῆς ἐλληνικῆς ἐπαρχίας.

Ἀθηναϊκὴ ἡλικία

Γιὰ νὰ ἐκτιμηθεῖ τὸ μέγεθος τῆς ἐπίδρασης πού ἔχει ἡ ζωὴ στὴν πρωτεύουσα πάνω στὰ ἄτομα ὑπολογίζονται ὁ χρόνος παραμονῆς στὴν Ἀθήνα καί ἡ ἡλικία στὴν ὁποία τὰ ἄτομα βρέθηκαν ἐδῶ. Κάθε στοιχεῖο ὅμως μόνο του δίνει ἀτελὴ εἰ-

κόνα της επίδρασης. Για παράδειγμα: Τρία άτομα βρίσκονται στην 'Αθήνα για ίσο χρονικό διάστημα. Όταν όμως ήρθαν είχαν διαφορετική ηλικία. Όπως είναι φυσικό ή προσαρμογή των ατόμων αυτών και ή άφομοίωσή τους με το νέο κοινωνικό περιβάλλον επηρεάζεται και από την ηλικία τους. Άλλα τρία άτομα ήρθαν στην 'Αθήνα στην ίδια ηλικία, έχει όμως περάσει από τότε διαφορετικό χρονικό διάστημα για τόν καθένα. Γι' αυτούς ή προσαρμογή και ή άφομοίωση επηρεάζονται και από τόν χρόνο που μεσολάβησε από την ήμερομηνία που ήρθαν ως την στιγμή της έρευνας.

Για να έχομε λοιπόν σαφή εικόνα της επίδρασης της ζωής στην πρωτεύουσα χρειάζεται να συνδυασθούν ή ηλικία του έρωτώμενου την στιγμή της έρευνας με την ηλικία που ήρθε στην 'Αθήνα. Ύστερα από δοκιμές και τέστ καταλληλότητας συνδυασμού των δύο αυτών μεταβλητών σχηματίσθηκε ο δείκτης:

$$I_{AH} = \frac{Xi - Zi}{Xi}$$

όπου Xi = ηλικία κατά την έρευνα

Zi = ηλικία που ήρθε στην 'Αθήνα.

Ο δείκτης αυτός ο οποίος έχει καθαρά προσδιορισμένα όρια (μέγιστο - ελάχιστο) κυμαίνεται από μηδέν (0) για όσους ήρθαν το χρόνο που έγινε ή έρευνα, μέχρι ένα (1) για όσους γεννήθηκαν στην 'Αθήνα ή μετανάστευσαν σε ηλικία μικρότερη από ένα έτος. Σύμφωνα με το δείκτη αυτόν, που ονομάστηκε Δείκτης 'Αθηναϊκής 'Ηλικίας (I_{AH}), μεγαλύτερη 'Αθηναϊκή ηλικία έχουν όσοι πλησιάζουν την τιμή ένα (1) και μικρότερη όσοι πλησιάζουν την τιμή μηδέν (0). Η νέα αυτή μεταβλητή (Παράρτημα Β') έχει μέσο αριθμητικό 0.55 και σταθερή απόκλιση 0.33.

Έκπαιδευση και επάγγελμα

Η εκπαιδευτική ύποδομή των έρωτώμενων παρουσιάζει την μεγαλύτερη συχνότητα (174 ή 58%) στην πρώτη βαθμίδα, δηλαδή Δημοτικό και κάτω (Παράρτημα Β'), άρκετά μεγάλη συχνότητα στη δεύτερη βαθμίδα (Μέση Γενική και Τεχνική εκπαίδευση, 109 ή 36.33%) και πολύ μικρή στην τρίτη βαθμίδα ('Ανώτερη και 'Ανώτατη, 16 ή 5.33%).

Το δείγμα κατανέμεται επαγγελματικά ως εξής: Μη χειρώνακτες 66 ή 22%, χειρώνακτες ειδικοευμένοι 99 ή 33%, χειρώνακτες άνειδίκευτοι 131 ή 44.66%.

Οί περισσότεροι έρωτώμενοι έχουν ένα ή δύο παιδιά (Παράρτημα Β') και ο μέσος στη μεταβλητή αυτή είναι 1.79. Αυτό προϋποθέτει μέσο αριθμό μελών νοικοκυριού 3.79, ο οποίος είναι μεγαλύτερος από τόν αντίστοιχο (3.31) που ή απογραφή του 1971 έδωσε για όλη την 'Ελλάδα⁸. Αυτό έρμηνεύεται από το ότι το δείγμα της έρευνας αυτής είναι παρμένο από τόν οικονομικά ενεργό πληθυσμό και όχι από τόν συνολικό πληθυσμό της χώρας.

Ἡ ἡλικία τῶν παιδιῶν (Παράρτημα Β') κυμαίνεται ἀπὸ ἓνα ἕως δεκαεννέα ἔτη. Μεγαλύτερη συχνότητα παρουσιάζουν οἱ γονεῖς πού ἔχουν παιδιά μόνο μικρότερα ἀπὸ δώδεκα ἐτῶν (42%), δεύτεροι ἔρχονται ὅσοι ἔχουν παιδιά ἀπὸ διάφορες ἡλικίες (36.33%) καὶ τελευταῖοι ὅσοι ἔχουν παιδιά ἀπὸ 13 ἐτῶν καὶ πάνω (21.66%).

Ἡ κατανομή τῶν ἐρωτώμενων μὲ βάση τὴν ἐκπαιδευτικὴ βαθμίδα στὴν ὁποία φοιτοῦν τὰ παιδιά τους εἶναι ἡ ἀκόλουθη (Παράρτημα Β'): Δημοτικὸ (43.2%), Μέση Παιδεία (29.61%), Ἀνώτερη καὶ Ἀνώτατη (7.76%), σὲ διάφορες βαθμίδες (19.41%).

III. ΤΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΚΑΙ Η ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥΣ

1. Ἀπόρριψη τῆς δουλειᾶς τοῦ ἐρωτώμενου

Ἡ ἀρνητικὴ στάση καὶ διάθεση καὶ τῶν τριακοσίων ἐρωτώμενων πρὸς τὴ δουλειὰ τους φανερώνει ἔλλειψη ἱκανοποίησης καὶ χαμηλὸ ἠθικὸ, φαινόμενα πού συχνὰ παρατηροῦνται στοὺς ἐργαζόμενους. Ἐδῶ δὲν διαφοροποιοῦνται ἀπὸ ἀτομικά καὶ κοινωνικά χαρακτηριστικά ὅπως ἀναφέρουν ἔρευνες ἀπὸ ἄλλες χώρες⁹. Ἐκεῖ τὰ ποσοστὰ ὧν δὲν εἶναι ἱκανοποιημένοι ἀπὸ τὴν ἐργασία τους εἶναι σχετικὰ μικρά: 20% γιὰ τὸν συνολικὸ πληθυσμὸ¹⁰ καὶ 13% γιὰ ὅσους ἐργάζονται στὴ βιομηχανία¹¹. Βέβαια οἱ ἔρευνες αὐτὲς ἀφοροῦν χρόνον παλαιότερον κατὰ 2-3 δεκαετίες καὶ λαὸ μὲ διαφορετικὴ ψυχροσύνηση (Η.Π.Α.).

Οἱ λόγοι πού ἔδωσαν οἱ ἐρωτώμενοι αἰτιολογώντας τὴν ἀρνητικὴ τους διάθεση πρὸς τὴ δουλειὰ πού κάνουν ἀνάγονται κυρίως στὶς συνθηκὲς ἐργασίας, ἐνῶ τὸ οἰκονομικὸ θέμα ἔρχεται τελευταῖο. Ἐνα μεγάλο ποσοστὸ ἐρωτώμενων ἀναφέρθηκαν στὴν ἔλλειψη ἐπιτυχίας, γοήτρου, μόρφωσης ἀπὸ τὸ ἐπάγγελμά τους, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν ἀκόλουθη σειρά:

Λόγοι ἀρνητικῆς στάσης τῶν ἐρωτωμένων πρὸς τὴ δουλειὰ πού κάνουν

	Ἀριθ. Ἐρωτ.	%
Συνθηκὲς ἐργασίας	105	35.00
Ἐλλειψὶς ἐπιτυχίας	65	21.66
Ἐλλειψὶς μόρφωσης	42	19.00
Μικρὴ ἀμοιβή	21	7.00
Ἀσαφεῖς καὶ ἀόριστες ἀπαντήσεις	67	22.33

9. John P. Troxell, «Elements of Job Satisfaction», Personell, Vol. 31, No 3, 1954, σελ. 199-205.

10. N. C. Morse and R. S. Weiss, «The function and meaning of the jobs», American Sociological Review, Vol. 20, 1955.

11. Dalton E. MacFarland, Management: Principles and Practices, New York: The McMillan Company, 1964, 2nd ed., σελ. 498.

Ερμηνεύοντας τὸν πίνακα αὐτὸν μὲ βάση τὴν ἱεράρχηση ἀναγκῶν τοῦ Maslow¹² μπορούμε νὰ πούμε ὅτι δείχνει τοὺς γονεῖς νὰ ἔχουν ἀνάγκες ποὺ ἀφοροῦν κυρίως τὴν δεύτερη καὶ τέταρτη κατηγορία, δηλαδὴ τὴν ἀνάγκη γιὰ ἀσφάλεια (συνθηκὲς ἐργασίας) καὶ τὴν ἀνάγκη γιὰ γόητρο καὶ κοινωνικὴ ἀναγνώριση (ἐπιτυχία καὶ μόρφωση). Ἄν πάλι συγκρίνομε τὶς ἀπαντήσεις τῶν ἐρωτώμενων μὲ τὶς δύο κατηγορίες στὶς ὁποῖες ὁ Blaike χωρίζει τὰ αἷτια ἐκλογῆς ἐπαγγέλματος, δηλαδὴ τὴν «ἐπαγγελματικὴ ἀμοιβή» καὶ τὶς «ἐπαγγελματικὲς συνθηκὲς»¹³ βλέπομε ὅτι γιὰ τὸ δείγμα τῆς ἔρευνας αὐτῆς ἡ δεύτερη κατηγορία ἔρχεται πρώτη. Τὸ εὔρημα αὐτὸ συμπίπτει καὶ μὲ τὶς παρατηρήσεις τῶν εἰδικῶν τῆς ΕΟΚ, οἱ ὁποῖοι ἀναφέρουν ὅτι, γιὰ τοὺς περισσότερους ἐργαζόμενους ἡ ἱκανοποίηση ἀπὸ τὴ δουλειὰ καὶ ἡ ἐπαγγελματικὴ προσαρμογὴ ἐξαρτῶνται κυρίως ἀπὸ τὶς συνθηκὲς ἐργασίας, τὸ γόητρο καὶ τὶς ἀνθρώπινες σχέσεις ποὺ ἀναπτύσσονται στὴν ἐργασία¹⁴.

Δὲν πρέπει νὰ μείνει ἀπαρατήρητο ὅτι ἓνα σχετικὰ μεγάλο ποσοστὸ ἐρωτώμενων (22.33%) δὲν ἀπάντησαν μὲ σαφήνεια στὴν ἐρώτηση γιατί δὲν θέλουν τὰ παιδιὰ τους νὰ κάμουν τὴ δουλειὰ ποὺ κάνουν οἱ ἴδιοι. Αὐτὸ γεννᾷ τὴν ὑποψία ἢ ὅτι δὲν ἔχουν συγκεκριμενοποιήσει τὸ γιατί δὲν εἶναι ἱκανοποιημένοι ἀπὸ τὴ δική τους ἐργασία ἢ ὅτι ἡ ἀπόρριψη τῆς δικῆς τους δουλειᾶς προέρχεται ἀπὸ ἄλλα βαθύτερα ψυχολογικὰ αἷτια ποὺ ἀνάγονται κυρίως στὴν προσωπικότητά τους καὶ ὄχι τόσο στὴν ἴδια τὴν ἐργασία. Ἰσως εἶναι καὶ ἀπόρροια μεμφίμοιρης διάθεσης ποὺ συχνὰ χαρακτηρίζει τοὺς Ἕλληνες.

Ἀπὸ τοὺς ἐρωτώμενους ποὺ ἔδωσαν σαφὴ καὶ συγκεκριμένο λόγο γιατί δὲν θέλουν τὰ παιδιὰ τους νὰ κάμουν τὴν ἴδια δουλειὰ μ' αὐτοὺς ἄλλοι ἔχουν σὰν πλαίσιο ἀναφορᾶς τὴ δική τους δουλειὰ καὶ ἄλλοι αὐτὴν ποὺ ἐπιθυμοῦν νὰ κάμουν τὰ παιδιὰ τους. Οἱ πρῶτοι (128 ἢ 42.66%) χαρακτηρίζουν τὴ δική τους δουλειὰ βαριά, κουραστικὴ, ἀνθυγιεινὴ, βρώμικη, κατώτερη, ἄχαρη, ἐπικίνδυνη, χειρωνακτικὴ, ἐξαρτημένη, χωρὶς ἐνδιαφέρον, χωρὶς γόητρο, χωρὶς ἐξέλιξη, δουλειὰ ἀκατάλληλη γιὰ ἀνθρώπους, δουλειὰ ποὺ γίνεται ἀπὸ ἀνάγκη ὅταν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ κάνει κανεὶς κάτι ἄλλο. Οἱ δεύτεροι (104 ἢ 34.66%) χαρακτηρίζουν τὴ δουλειὰ ποὺ ὁραματίζονται νὰ κάμουν τὰ παιδιὰ τους σὰν ἀνώτερη, ἐπιστημονικὴ, ἄνετη, καθαρὴ, χωρὶς ἐξάρτηση, δουλειὰ ποὺ προϋποθέτει σπουδὲς καὶ μόρφωση, δουλειὰ ποὺ ἔχει κοινωνικὴ ἀναγνώριση καὶ γόητρο, δουλειὰ ποὺ προσφέρει οἰκονομικὴ ἀ-
μεση καὶ καλύτερη ζωή.

12. A. H. Maslow, «A theory of Human Motivations», Psychological Review, Vol. 50, No 4, 1943, σελ. 370-396, καὶ Motivation and Personality, New York, Harper and Brothers, 1954.

13. Norman W. H. Blaike, «Towards a theoretical model for the Study of occupational choices», Sociology, Vol. 5, 1971, σελ. 319.

14. Communauté européenne du charbon et de l'acier? Communauté économique européenne; Communauté européenne de l'énergie atomique, «Exposé sur l'évolution sociale dans la Communauté en 1971». Bruxelles; Luxembourg 1972.

Οι πρώτοι μιλάνε ρεαλιστικά, κρίνοντας από τις δικές τους έμπειρίες, οι δεύτεροι όραματίζονται τα πλεονεκτήματα που έχουν εργασίες, τις όποιες οι ίδιοι δεν έχουν δοκιμάσει και έτσι δίνουν την εικόνα ανθρώπων με ιδέες και φαντασία αλλά ίσως έξω από την πραγματικότητα.

2. Έπαγγελμα για τα παιδιά

Στην έρώτηση «ποιο επάγγελμα θα θέλατε ν' ακολουθήσουν τα παιδιά σας;» 206 γονείς ή 68.66% δήλωσαν επάγγελαματα που προϋποθέτουν ανώτατη εκπαίδευση (Παράρτημα Γ'). "Αν προσθέσουμε σ' αυτούς και τους 18 που ανέφεραν άόριστα ότι θάθελαν τα παιδιά τους «να μορφωθούν, να σπουδάσουν, να γίνουν επισηήμονες» το ποσοστό ανεβαίνει στα 74.66% του δείγματος. Το εύρημα αυτό είναι παρόμοιο με άλλα σχετικά από ελληνικές έρευνες¹⁵ και φανεώνει τις αξίες στις όποιες πιστεύουν οι έρωτώμενοι. "Αν ή επιθυμία τους αυτή διατηρηθεί ως την ώρα της έκλογής επαγγέλματος από τα παιδιά, θα είναι ένα από τα πέντε κριτήρια, τα όποια χρησιμοποιούνται για να μετρηθεί ό εκπαιδευτικός και επαγγελματικός προσανατολισμός των νέων, και μάλιστα κριτήριο ισχυρό¹⁶ στην άπόφαση έκλογής επαγγέλματος. Στην επιθυμία των γονέων οι Sewell και Shah δίνουν για τα άγόρια το 1/4 και για τα κορίτσια το 1/3 περίπου της διακυμάνσης που παρουσιάζει ή άπόφαση να φοιτήσουν σε Κολλέγια, και την θεωρούν ισχυρό παράγοντα, που βρίσκεται ανάμεσα στη νημοσύνη και στην κοινωνική άξξη του νέου¹⁷. "Ιδιαίτερα στη χώρα μας που οι γονείς έχουν κυρίαρχη θέση στην όργάνωση της ζωής των παιδιών τους ό παράγοντας αυτός παίζει σημαντικότερο ρόλο. Και αυτό άποδείχτηκε και σ' αυτήν την έρευνα, που μόνο 16 άτομα (5.33%) δήλωσαν ότι θα άφήσουν την έκλογή επαγγέλματος στα ίδια τα παιδιά, δίνοντας την άπάντηση «ό,τι θέλει το παιδί».

Τα έπιστημονικά επαγγέλματα που δήλωσαν ρητά οι γονείς για τα παιδιά τους έχουν την άκόλουθη κατανομή κατά κλάδους: Πρώτα σε άριθμό έρωτώμενων και σε άριθμό δηλώσεων έρχονται τα επαγγέλματα που προϋποθέτουν πτυχίο Πολυτεχνείου (85 άτομα, 98 δηλώσεις), δεύτερο έρχεται το επάγγελμα του γιατρού (64 άτομα, 84 δηλώσεις), ενώ οι οικονομολόγοι - λογιστές έρχονται τελευταίοι

15. *Ernestine Friedl*, Vasilika: A village in modern Greece, New York, Holt, Rinehart and Winston, 1962, σελ. 49. *C. Moustaka*, The Internal Migrant, όπου πιο πάνω, σελ. 59 κ.ί.

16. *K. L. Wilson* and *A. Portes*, «The Educational Attainment Process: Results from a National Sample», *American Journal of Sociology*, Vol. 81, No 2, σελ. 348.

17. *W. H. Sewell* and *V. P. Shah*, «Social Class, Parental Encouragement and Educational Aspirations», *The American Journal of Sociology*, Vol. 73, No 5, 1968, σελ. 559-572.

(14 άτομα, 16 δηλώσεις). Και αυτό σε εποχή οικονομικής άνοδου και ανακατάταξης στη χώρα μας. Αυτό φανερώνει ότι η Έλξη και το γόητρο του παραδοσιακού επαγγέλματος του γιατρού και η οικονομική ίσως σταθερότητα των επαγγελματιών του Πολυτεχνικού Κύκλου είναι μεγαλύτερα από τα αντίστοιχα των νεώτερων οικονομικών επαγγελματιών. Άλλα παραδοσιακά επαγγέλματα, όπως του εκπαιδευτικού και του δικηγόρου - νομικού παρουσιάζουν συχνότερες παρόμοιες με τους οικονομολόγους (Παράρτημα Γ').

Από τις άλλες κατηγορίες επαγγελματιών, το επάγγελμα του διευθυντή σε δημόσιες ή ιδιωτικές επιχειρήσεις και τα γεωργικά επαγγέλματα δεν αναφέρονται καθόλου, ενώ οι υπάλληλοι, οι έμποροι και πωλητές, οι ασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών, οι τεχνίτες και οι εργάτες συγκεντρώνουν πολύ μικρές συχνότητες. Άρα από την πλευρά των γονέων έχουμε ενδείξεις για άναμενόμενη άνοδική επαγγελματική μετακίνηση.

Κανένα από τα άτομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά του ερωτώμενου δεν επηρεάζει σημαντικά τις φιλοδοξίες και επιθυμίες του για την επαγγελματική αποκατάσταση των παιδιών του (Παράρτημα Ε').

Με εξαίρεση την «επιθυμία των παιδιών» οι λόγοι που ανέφεραν οι ερωτώμενοι αιτιολογώντας γιατί θέλουν να ακολουθήσουν τα παιδιά τους όρισμένα επαγγέλματα, κατατάσσονται στις ίδιες κατηγορίες με εκείνες στις οποίες έχουν ταξινομηθεί οι απαντήσεις στην ερώτηση γιατί δεν θέλουν να κάνουν τα παιδιά τους την ίδια δουλειά μ' αυτούς αλλά εδώ παρουσιάζονται μόνον ο στη θετική τους μορφή όπως φαίνεται στον πιο κάτω πίνακα:

Λόγοι	Αρ. Έρωτ.	%
Επιτυχία	82	27.00
Καλή Άμοιβή	53	17.66
Συνθήκες Έργασίας	48	16.00
Μόρφωση	29	9.66
Το θέλουν τα παιδιά	16	5.33
Άσαφείς και άοριστες απαντήσεις	74	24.66

Παρ' όλο που οι κατηγορίες των λόγων που αναφέρθηκαν στις δύο αυτές ερωτήσεις ακολουθούν διαφορετική κατανομή συχνότητας, η συνάφεια ανάμεσά τους είναι στατιστικά σημαντική ($\chi^2 = 36.02$) με 12 βαθμούς ελευθερίας σε επίπεδο $\alpha = 0.001$.

Από τις κατηγορίες των λόγων οι τρεις: επιτυχία, καλή άμοιβή, μόρφωση, καλύπτουν το 77.61% (163 άτομα) των γονέων, και είναι παράγοντες που συνθέτουν τη θέση (status) του ατόμου μέσα αλλά και έξω από τα πλαίσια της εργασίας, δηλαδή στην οικογένεια, στην κοινότητα, στην κοινωνία¹⁸. Αυτή η θέση

18. Πρβ. V. Vroom, «Work and Motivations», N. York, John Wiley, 1964.

φαίνεται να αποτελεί ισχυρό κίνητρο για τις φιλοδοξίες και επιθυμίες των γονέων σχετικά με την επαγγελματική αποκατάσταση των παιδιών τους. Άρα οι γονείς βλέπουν το επάγγελμα σαν μέσο άνοδικής κοινωνικής μετακίνησης του ατόμου και σχηματίζουν γι' αυτό διαθέσεις ανάλογες με το είδος της επαγγελματικής καριέρας που συνεπάγεται¹⁹.

Οι γονείς εύχονται για τα παιδιά τους κοινωνική μετακίνηση που προέρχεται από την επαγγελματική. Για τη μέτρηση της κοινωνικής μετακίνησης τα επάγγελματα που αναφέρονται και στις δύο έρωτήσεις ταξινομήθηκαν με βάση τον Διεθνή Κώδικα του I.L.O όπως προσαρμόστηκε για την ελληνική πραγματικότητα από την ΕΣΥΕ²⁰. Τα επάγγελματα που δηλώθηκαν κατατάχθηκαν με μονοψήφια ταξινόμηση στις αντίστοιχες κατηγορίες εκτός από δύο τα «Ανώτερα Διοικητικά Στελέχη» και τους «Γεωργούς» για τις οποίες δεν υπήρχαν αναφορές. Η μέτρηση της μετακίνησης έγινε με το Δείκτη του Yasuda²¹ και βρέθηκε πολύ ύψηλη.

$$Y_m = 1 - \frac{\sum n_{ii} - \sum (n_{i.} \cdot n_{.i} / N)}{\sum \min(n_{i.}, n_{.i}) - \sum (n_{i.} \cdot n_{.i} / N)}$$

όπου $n_{i.}$ = οριζόντια άθροίσματα

$n_{.i}$ = κάθετα άθροίσματα

Y_m = .951 (Μεγίστη τιμή ή μονάδα)

Το μεγαλύτερο μέρος αυτής της μετακίνησης έχει άνοδικό χαρακτήρα (.885).

Επιθυμητή επαγγελματική μετακίνηση από εξωτώμενο σε παιδιά

*Επάγγελμα
για τα παιδιά*

Επάγγελμα Ερωτώμενων	Ελεύθερα- Επιστημονικά	Υπάλλη- λοι	Εμποροι- Πωλητές	Παροχής Υπηρεσιών	Τεχνίτες Εργάτες	Σύνολο
Ελεύθερα - Επιστημονικά	15	—	—	—	2	17
Υπάλληλοι	18	1	—	—	—	19
Εμποροι - Πωλητές	13	—	—	—	—	13
Παροχής Υπηρεσιών	16	1	—	1	—	18
Τεχνίτες - Εργάτες	145	16	5	10	10	186
Σύνολο	207	18	5	11	12	253

19. E. Teresa Keil et al, «Youth and Work: Problems and Perspectives», στο W. M. Williams, Occupational Choice, όπου πιο πάνω, σελ. 87.

20. «Στατιστική Ταξινόμησης των Επαγγελμάτων», Αθήνα 1971.

21. R. Boudon, «Mathematical Structures of Social Mobility», Amsterdam: Elsevier Scientific Publishing Company, 1973, σελ. 21.

Ἡ μέση επαγγελματική απόσταση, πού οἱ γονεῖς φιλοδοξοῦν νά διανύσουν τὰ παιδιά τους, ὅπως ὑπολογίστηκε μέ βάση τὸ Δείκτη Bartholomeu²² εἶναι μεγάλη ($Mc = 3.09$), δηλαδή τρεῖς βαθμίδες στὴ δική μας κλίμακα.

$$Mc = \sum_{i=1}^6 \sum_{j=1}^6 n_{ij} |i-j| / N$$

ὅπου i = σειρὰ

j = στήλη

n_{ij} = συχνότητα σὲ κάθε σκαλί.

Οἱ σχέσεις πού συνδέουν τὴ μεταβλητὴ «ἐπάγγελμα πού θέλουν νά κάνουν τὰ παιδιά» μέ τὰ ἀτομικά καὶ κοινωνικά χαρακτηριστικά τοῦ ἐρωτώμενου δόθηκαν ἀπὸ τοὺς πίνακες συναφείας μέ τὸ ἀπαραμετρικὸ κριτήριο X^2 καὶ βρέθηκαν στατιστικὰ μὴ σημαντικές. Παρ' ὅλα αὐτὰ δημιουργεῖται ἓνα βασικὸ ἐρώτημα: πόσο ὅλοι μαζί οἱ παράγοντες (μεταβλητές) μέ τίς ἀλληλοεπιδράσεις τους καὶ πόσο κάθε ἕνας ξεχωριστὰ ἐρμηνεύουν τίς φιλοδοξίες τῶν γονέων γιὰ τὴν ἐπαγγελματικὴ ἀποκατάσταση τῶν παιδιῶν τους; Τὴν ἀπάντησι δίνει ἓνα μοντέλο πολλαπλῆς παλινδρόμησης τῆς μορφῆς:

$$Y_i = b_1 X_1 + b_2 X_2 + b_3 X_3 + b_4 X_4 + b_5 X_5 + b_6 X_6 + b_7 X_7$$

ὅπου:

X_1 = Ἐκπαίδευσι ἐρωτώμενου

X_2 = Ἡλικία

X_3 = Τόπος γεννήσεως ἐρωτώμενου

X_4 = Ἐκπαίδευσι τέκνων

X_5 = Ἐπάγγελμα ἐρωτώμενου

X_6 = Ἀθηναϊκὴ ἡλικία

X_7 = Ἀριθμὸς παιδιῶν

Y_i = Ἐπάγγελμα πού θέλουν νά κάνουν τὰ παιδιά

Ἡ ἐξαρτημένη μεταβλητὴ: «ἐπάγγελμα πού θέλουν οἱ γονεῖς γιὰ τὰ παιδιά τους», ὅπως καὶ ἡ ἀνεξάρτητη (ἐρμηνευτικὴ) μεταβλητὴ «ἐπάγγελμα ἐρωτώμενου» ἐκφράζονται ποσοτικὰ μέ τὸ Δείκτη τοῦ Duncan (SEI)²³ καὶ παίρνουν τιμές ἀπὸ 5 (ἀνειδίκευτος ἐργάτης) μέχρι 93 (νομικός). Τὰ ἐπαγγέλματα δηλαδή ἱεραρχήθηκαν ἀνάλογα μέ τὸ status ὅπως ὑπολογίζεται ἀπὸ τὸ συνδυασμένον κριτήριον «ἐκπαίδευσι, εἰσόδημα καὶ τὸ κοινωνικὸ γόητρο» καὶ ἔτσι ἡ μεταβλητὴ «ἐπάγγελμα» ἔγινε συνεχής.

Ἀνεξάρτητα ἀπὸ τίς τεχνικὲς ἀπαιτήσεις τοῦ μοντέλου²⁴ (ἡ ἐξαρτημένη μετα-

22. D. Bartholomeu, «Stochastic Models for Social Processes», London: John Wiley and Sons, 1967, σελ. 24.

23. A. J. Reiss, Occupations and Social Status, New York, Free Press of Glencoe, 1963, σελ. 262-275.

24. O. Duncan and R. Hodge, «Education and Occupational Mobility: A Regres-

βλητή πρέπει να είναι ποσοτική) ενδιαφέρει από κοινωνιολογική άποψη να μελετηθούν τα επαγγέλματα ανάλογα με το γόητρο που απολαμβάνουν στην ελληνική κοινωνία. Η κατάρτιση ενός τέτοιου Δείκτη, που να δίνει την κοινωνική διαβάθμιση των επαγγελματιών δεν έχει ως τώρα επιχειρηθεί. Έμπειρίες από άλλες χώρες²⁵ παρουσιάζουν κατά περίπτωση μεθοδολογικές αδυναμίες και χάνουν πιθανόν σε αξιοπιστία όταν εφαρμόζονται σε κοινωνίες διαφορετικές από αυτήν για την οποία έγιναν. Παρ' όλα αυτά ο Δείκτης του Duncan μπορεί να εφαρμοσθεί ικανοποιητικά σε ελληνικά δεδομένα, γιατί έχει ορθότερη θεωρητική θεμελίωση από άλλους αντίστοιχους Δείκτες και ακριβέστερο τρόπο υπολογισμού των τιμών του.

Η ανεξάρτητη μεταβλητή «τόπος γεννήσεως» εκφράστηκε σαν μεταβλητή σκοπιμότητας (DUMMY), δηλαδή χαρακτηρίστηκαν με ένα (1) όσοι γεννήθηκαν στην Αθήνα και με μηδέν (0) όσοι άλλου.

Με βάση τα πιο πάνω στοιχεία το μοντέλο διαμορφώθηκε, με σταθερούς συντελεστές παλινδρόμησης, ως εξής:

$$Y = .063 X_1 - .025 X_2 + .027 X_3 - .054 X_4 - .004 X_5 + .05 X_6 + .028 X_7.$$

και $R^2 = .1013$.

Το αποτέλεσμα του υπολογισμού απέδειξε ότι: Τα άτομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά του ερωτώμενου αιτιολόγησαν το ποσοστό της διακύμανσης της μεταβλητής «επάγγελμα για τα παιδιά» μόνο κατά 10%.

Η συμβολή κάθε παράγοντα χωριστά στην έρμηνεία των φιλοδοξιών και επιθυμιών των γονέων είναι πολύ περιορισμένη (μικροί συντελεστές παλινδρόμησης).

Οι μεταβλητές: ηλικία ερωτώμενου (X_2), επάγγελμα ερωτώμενου (X_4) και εκπαίδευση τέκνων (X_5) έχουν μικρή αλλά αρνητική επίδραση στις φιλοδοξίες και επιθυμίες των γονέων για την επαγγελματική αποκατάσταση των παιδιών τους. Δείχνουν δηλαδή ότι οι νεώτεροι, αυτοί που έχουν επάγγελμα με χαμηλό γόητρο, και αυτοί που έχουν παιδιά σε μικρότερη σχολική βαθμίδα (Δημοτικό ή πρώτες τάξεις Γυμνασίου) είναι περισσότερο φιλόδοξοι.

Το μικρό ποσοστό γενικής συμβολής που έχουν τα άτομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά στη διακύμανση της μεταβλητής «επάγγελμα για τα παιδιά» φανερώνει ότι άλλοι παράγοντες, εξωατομικοί, είναι υπεύθυνοι για τη στάση αυτή των γονέων προς την επαγγελματική αποκατάσταση των παιδιών τους. Και οι παράγοντες αυτοί πρέπει να αναζητηθούν στο κοινωνικό κλίμα μέσα στο οποίο ζουν οι ερωτώμενοι.

sion Analysis», American Journal of Sociology, Vol. LXVIII, No 6, 1963, σελ. 630.

25. Για παράδειγμα το Δείκτη των Goldthorpe και Hope (1974) και Hall-Jones (1950) για την Αγγλία, το Δείκτη NORC (1947) για την Αμερική. (Βλ. Κ. Kassimati, Lebour Mobility in Greek Industry, όπου πιο πάνω, σελ. 9-11).

Γιὰ τὴν ταυτότητα τῶν παραγόντων αὐτῶν μόνο ἔμμεσες ἐνδείξεις παρέχει ἡ ἔρευνα. Ὅταν οἱ γονεῖς αἰτιολογοῦν τὸ γιατί δὲν θέλουν νὰ κάνουν τὰ παιδιά τους τὴν ἴδια δουλειά μ' αὐτοὺς ἢ γιατί ἐπιθυμοῦν ὀρισμένα ἐπαγγέλματα, φαίνεται νὰ συγκρίνουν τὶς δικές τους ἐμπειρίες μὲ αὐτὲς πού προσδοκοῦν ἀπὸ ἄλλα ἐπαγγέλματα καὶ νὰ ἀναφέρονται σὲ καταστάσεις πού οἱ ἴδιοι στερήθηκαν καὶ πού ἀφοροῦν τὴ μόρφωση, τὴν ἐπιτυχία, τὶς συνθήκες ἐργασίας καὶ τὴν ἀμοιβὴ ἀπὸ τὴ δουλειά. Ἄρα τὰ τέσσερα αὐτὰ κριτήρια προτίμησης ἐπαγγελματῶν ἀποτελοῦν ἀνάγκες πού οἱ γονεῖς ἐπιδιώκουν νὰ ικανοποιήσουν γιὰ τὸ καλὸ τῶν παιδιῶν ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ δικό τους. Γιατί τὰ παιδιά τὰ βλέπουν σὰν προέκταση τοῦ δικοῦ τους ἐγώ, ἄρα ἡ ἐπιτυχία τῶν παιδιῶν θὰ ικανοποιήσει καὶ τοὺς ἴδιους καὶ θὰ βελτιώσει καὶ τὴν δική τους εἰκόνα ἑαυτοῦ.

Ὅπως ἤδη ἀναφέρθηκε στὴν ἔκθεση αὐτὴ οἱ περισσότεροι ἐρωτώμενοι τόνισαν ἀνάγκες πού πηγάζουν ἀπὸ τὶς ἀξίες πού θέτει ἡ κοινωνία. Τέτοια εἶναι π.χ. ἡ ἀνάγκη γιὰ ἐκπαίδευση, ἡ ὁποία βρίσκεται πέρα ἀπὸ τὶς βιοτικὲς - οἰκονομικὲς. Ἀσφαλῶς ἡ ἐκπαίδευση εἶναι κάτι εὐρύτερο ἀπὸ τὴν προετοιμασία γιὰ ἓνα ὀρισμένο ἐπάγγελμα ἀλλὰ στὴ σημερινὴ κοινωνία ἡ ἐργασία ἔχει τόσο κυρίαρχη θέση ὥστε ἡ σχέση ἀνάμεσα στὴν ἐκπαίδευση, στὸ ἐπάγγελμα καὶ τὴν κοινωνικὴ ἐξέλιξη εἶναι πολὺ στενὴ²⁶. Κι αὐτὸ εἶναι κάτι πού τὸ ἔχουν συνειδητοποιήσει οἱ μεταπολεμικοὶ Ἕλληνες.

Ἡ ἐπαγγελματικὴ ἐπιτυχία πάλι φέρνει καὶ κοινωνικὴ ἐπιτυχία καὶ συχνὰ δὲν εἶναι εὐκολο νὰ γίνῃ διάκριση ἀνάμεσά τους. Αὐτὸ εἶναι φαινόμενο πού παρατηρεῖται σὲ χώρες οἱ ὁποῖες ἢ δὲν ἔχουν ξεπεράσει τὸ στάδιο τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας ἢ βρίσκονται στὸ μεταίχμιο ἀνάμεσα στὴν ἀγροτικὴ καὶ στὴ βιομηχανικὴ κοινωνία. Ἔτσι καὶ οἱ ἀπαντήσεις πού ἔδωσαν πολλοὶ γονεῖς μποροῦν νὰ καταταχθοῦν στὴν κατηγορία «ἐκπαίδευση» καὶ στὴν κατηγορία «ἐπιτυχία». Ἐλεγον π.χ. «νὰ μορφωθεῖ γιὰ νὰ ζήσει καλύτερα» χωρὶς νὰ ὀρίσουν ἐπάγγελμα ἢ ἀνέφεραν κάποιο ἐπιστημονικὸ ἐπάγγελμα καὶ ὅταν τοὺς ρωτοῦσαν «γιατί;» ἀπαντοῦσαν «γιὰ νὰ μορφωθεῖ καὶ νὰ ἀνέβει κοινωνικά». Σὲ τέτοιου εἶδους ἀπαντήσεις διακρίνεται ὁ στόχος τῶν γονέων νὰ πάρουν τὰ παιδιά τους ἀνώτατη ἐκπαίδευση καὶ τὰ ἰσχυρὰ κίνητρα πού ἔχουν γιὰ τὴν πραγμάτωση αὐτοῦ τοῦ στόχου, παρὰ τὶς δυσκολίες πού θὰ πρέπει γονεῖς καὶ παιδιά νὰ ὑπερπηδήσουν γιὰ νὰ φθάσουν ὡς ἐκεῖ. Γιατί παρ' ὅλο πού ἐπιφανειακὰ τὸ κοινωνικὸ σύστημα τῆς χώρας μας φαίνεται νὰ παρέχει ἱσες εὐκαιρίες, στὴν ὥρα τοῦ συναγωνισμοῦ γιὰ τὴν εἴσοδο στὰ Α.Ε.Ι., τὰ παιδιά πού ἔχουν γονεῖς ἀγράμματους ἢ προέρχονται ἀπὸ μικρὲς εἰσοδηματικὲς τάξεις ἔχουν μικρότερες πιθανότητες. Αὐτὸ συνάγεται καὶ ἀπὸ τὴν ἐκπαιδευτικὴ ὑποδομὴ καὶ τὴν εἰσοδηματικὴ κατάσταση τῶν γονέων τῶν παιδιῶν πού ἤδη φοιτοῦν στίς

26. A. Crichton, *Personell Management in Context*, London: Batsford, 1968, σελ. 170.

ανώτατες σχολές²⁷.

Στις φιλοδοξίες και επιθυμίες των γονέων για επιστημονικά επαγγέλματα συντελεί και το ίδιο το γεγονός ότι η χώρα μας βρίσκεται σε στάδιο μετάβασης από την αγροτική στη βιομηχανική κοινωνία και οι κοινωνικές αξίες της έχουν διαμορφωθεί ανάλογα. Τα τεχνολογικά επιτεύγματα του αιώνα μας έχουν φτάσει και στο πιο απόμακρο χωριό, έχουν μπει στο πιο φτωχό σπίτι και κάνουν πιο άνετη τη ζωή των ανθρώπων, ενώ παράλληλα εκμηδενίζουν και ισοπεδώνουν τον άνθρωπο. Ός εδώ η σχέση ανθρώπου προς τεχνολογική ανάπτυξη είναι παθητική. Για να την μεταβάλει ο άνθρωπος σε δυναμική είναι πρόθυμος να αφιερώσει τα παιδιά του στην υπηρεσία της. Γιατί πιστεύει ότι έτσι θα είναι όχι μόνον δέκτης αλλά και δημιουργός της τεχνολογίας. Στην προμηθεική τους αυτήν εμπνευση οι άνθρωποι δεν παίρνουν καθόλου υπόψη τους τον κανόνα του παιχνιδιού επιλογής ανάμεσα στο εφικτό και στο αμφίβολο, σύμφωνα με τον οποίο ο άνθρωπος εκλέγει αυτό που του δίνει την μεγαλύτερη μαθηματική τιμή όταν συνδυάζει την πιθανότητα να πετύχει το στόχο με την αξία του στόχου (ΠΣ × ΑΣ)²⁸. Ίσως είναι θέμα εθνικής ιδιοσυγκρασίας.

Βέβαια όλα τα επιστημονικά επαγγέλματα που ανέφεραν οι γονείς δεν προέρχονται άμεσα από την τεχνολογική ανάπτυξη. Ιδιαίτερα το επάγγελμα του γιατρού οφείλει το γόητρο και την ΐλη του περισσότερο στην παράδοση και λιγότερο στον εξοπλισμό του με τεχνολογικά μέσα και με σύγχρονη τεχνική. Και όμως βρίσκεται στη δεύτερη και κάποτε στην πρώτη σειρά επαγγελματιών της κλίμακας, ή οποία σχηματίζεται από τις απαντήσεις των ερωτώμενων. Αυτό προέρχεται ίσως και από το γεγονός ότι το επάγγελμα του γιατρού, εκτός από την εξάρτηση του ανθρώπου που δημιουργεί, εκτός από το γόητρο που είχε πάντα, είναι και συνδυασμένο με μεγάλο εισόδημα και ύψηλη κοινωνική θέση.

3. Τα καλά επαγγέλματα

Οι απαντήσεις στην ερώτηση «ποια κατά τη γνώμη σας είναι καλά επαγγέλματα;» περιέχουν, ένα, δύο ή και τρία επαγγέλματα. Με πρώτη αναφορά δηλώθηκαν επιστημονικά επαγγέλματα από 140 ερωτώμενους (49%) και μη επιστημονικά από 68 (23.78%). Συνολικά στις τρεις αναφορές δηλώνονται 278 επιστημονικά και 109 μη επιστημονικά επαγγέλματα, δηλαδή σχέση που πλησιάζει το τρία προς ένα. Δεν ανέφεραν επάγγελμα αλλά προσδιόρισαν ιδιότητες επαγγελματιών 38 άτομα ή 13%. Οι απαντήσεις τους φανερώνουν ότι ένα τμήμα των ερωτώμενων δεν ενδιαφέρεται για τα ίδια τα επαγγέλματα αλλά για τον τρόπο με τον οποίο ασκούνται (τα τίμια, τα σωστά) ή για τις συνθήκες κάτω από τις οποίες γίνονται (τα υγιεινά, όσα δεν είναι κουραστικά) ή για την κατηγορία στην οποία ά-

27. ΚΕΠΕ, Πόροι και δόγανωσις του εκπαιδευτικού συστήματος, Έκθεση Όμάδος Έργασίας, 1977, σελ. 73.

28. J. Ford and St. Box, «Sociological theory and Occupational choices», in W. M. Williams, Occupational Choice, όπου πιο πάνω, σελ. 113.

νήκουν (όσα δὲν εἶναι χειρωνακτικά, ἐργατικά) ἢ ἀνάλογα μὲ τὰ ὀφέλη πού δίνουν (τὰ προσοδοφόρα).

Στὰ καλὰ ἐπαγγέλματα ἡ συχνότητα κατὰ εἶδος ἐπαγγέλματος ἀκολουθεῖ παρόμοια κατανομή μὲ αὐτὴν πού ἔδωσαν σὰν ἐπιθυμητὰ ἐπαγγέλματα γιὰ τὰ παιδιά τους οἱ ἐρωτώμενοι. Ὑπάρχουν δύο μόνο διαφορές: οἱ γιατροὶ ἐδῶ εἶναι λιγότεροι στὴν πρώτη ἀναφορά, ἐνῶ οἱ τεχνίτες καὶ οἱ ἐργάτες εἶναι περισσότεροι καὶ στὴν πρώτη ἀναφορά καὶ στὸ σύνολο (Παράρτημα Γ').

Τὰ ἀτομικὰ καὶ κοινωνικὰ χαρακτηριστικὰ τῶν ἐρωτώμενων δὲν φαίνεται νὰ ἐπηρεάζουν τίς διαθέσεις τους πρὸς τὰ διάφορα ἐπαγγέλματα. Ἡ τιμὴ τοῦ X_2 δὲν εἶναι σὲ κανένα στατιστικὰ σημαντικὴ (Παράρτημα Ε').

Ἐντύπωση προξενεῖ τὸ γεγονός ὅτι καὶ στὶς δύο ἐρωτήσεις (Γ καὶ Δ₁) (Παράρτημα Α') οἱ γονεῖς ἀνέφεραν πολὺ λίγα ἐπαγγέλματα. Αὐτὸ προέρχεται ἢ ἀπὸ τὸ ὅτι αὐτὰ μόνο θεωροῦν κατάλληλα καὶ καλὰ ἢ ἀπὸ ἄγνοια. Ἰδιαίτερα οἱ μεγαλύτερες ἡλικίες ἀγνοοῦν πολλὰ σύγχρονα ἐπαγγέλματα ἀλλὰ καὶ οἱ περισσότεροι νέοι ποτὲ δὲν εἶχαν τὴν εὐκαιρία στὴ χώρα μας νὰ τὰ γνωρίσουν, ἀφοῦ οὔτε ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμὸς γίνεται στὰ σχολεῖα, οὔτε συστηματικὴ προσπάθεια γιὰ συνεχὴ ἐκπαίδευση τοῦ λαοῦ ὑπάρχει. Ἔτσι γιὰ μιὰν ἀκόμη φορὰ ἀποδεικνύεται ἡ ἐπίδραση πού ἔχει ἡ δομὴ τῆς κοινωνίας στὸ σχηματισμὸ φιλοδοξίας στὰ μέλη της²⁹.

Τὰ ἐπαγγέλματα τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν μεγάλη συχνότητα στὶς ἀπαντήσεις τῶν ἐρωτώμενων σχηματίζουν συνδυασμούς, οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ὁποίους περιέχουν ἐπιστημονικὰ ἐπαγγέλματα μόνο, ὅπως φαίνεται στὸν ἀκόλουθο πίνακα:

Επαγγέλματα πού προϋποθέτουν πτυχίον				Συχνότητα
Πολυτεχνικοῦ	Κύκλου	μόνο		14
-»-	-»-	+ γιατρός		28
-»-	-»-	+ -» + δικηγόρος		17
-»-	-»-	+ ἐκπαιδευτικὸς		7
-»-	-»-	+ -» + γιατρός		3
-»-	-»-	+ γεωπόνος		1
Γιατρός +	δικηγόρος			2
-» +	-»-	+ πολιτικὸς ἐπιστήμων		3
-» +	-»-	+ ἐκπαιδευτικὸς		3
-» +	ἐκπαιδευτικὸς			7
Σύνολο				85

Ὑπάρχουν ἀκόμη ὀκτὼ συνδυασμοὶ στοὺς ὁποίους τὸ πρῶτο ἐπάγγελμα

29. K. Mannheim, *Essays on the Sociology of knowledge*, Κεφ. V. «On the nature of economic ambition and its significance for the social education of man», London: Routledge and Kegan Paul, 1952.

προϋποθέτει πτυχίο, ἐνῶ γιὰ τὰ ἐπόμενα τὸ πτυχίο ἢ δὲν εἶναι ἀπαραίτητο ἢ δὲν ὑπάρχει. Ἡ κατανομή τῶν συνδυασμῶν εἶναι ἡ ἀκόλουθη:

Επαγγέλματα με καὶ χωρὶς πτυχίο	Συχνότητα
Πολυτεχνικοῦ Κύκλου + λογιστῆς + δημοσιογράφος	1
-» + σχεδιάστρια + λογιστῆς	1
-» + ἐπιπλοκοῦς	1
Γιατρός + ἐπιχειρηματίας	2
-» + δημόσιος υπάλληλος	3
-» + λογιστῆς, ναυτικός, δημοσιογράφος	3
Δικηγόρος + Δ/ντῆς ἢ υπάλληλος ἐπιχείρησης	2
-» + γιατρός + δημόσιος υπάλληλος	1
Σύνολο	14

Τὸ ὅτι οἱ συνδυασμοὶ τῶν καλῶν επαγγελμάτων σχηματίζονται κυρίως ἀπὸ ἐπιστημονικὰ επαγγέλματα, φανερώνει ἀκόμη μία φορὰ πόσο μεγάλο γόητρο ἔχουν καὶ πόση ἔλξη ἀσκοῦν τὰ ἐπιστημονικὰ επαγγέλματα καὶ μόνον αὐτά. Φανερώνει ἐπίσης καὶ τὴν ἀξιολόγηση τῶν διαφόρων ἐπιστημονικῶν επαγγελμάτων καὶ δίνει τὴν πρώτη θέση στὰ επαγγέλματα τοῦ Πολυτεχνικοῦ Κύκλου καὶ στοὺς Γιατρούς. Ἀπὸ τὶς 85 περιπτώσεις τὰ πρῶτα βρίσκονται σὲ 70 (82.35%) καὶ οἱ δεῦτεροι σὲ 69 (81.17%).

Συνδυασμοὶ ἀπὸ επαγγέλματα μόνο τοῦ Πολυτεχνικοῦ Κύκλου παρουσιάζονται 14 φορές, ἐνῶ συνδυασμοὶ μόνο ἀπὸ επαγγέλματα τοῦ Ἰατρικοῦ Κύκλου (ειδικότητες) δὲν ὑπάρχουν. Ἡ διαφορά αὕτη μπορεῖ νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸ ὅτι γιὰ κάθε ἐπάγγελμα τοῦ Πολυτεχνικοῦ Κύκλου ὑπάρχει ἀντίστοιχη Σχολὴ καὶ ξεχωριστὸ πτυχίο, ἐνῶ ὅποια ἐιδικότητα καὶ ἂν ἀκολουθήσουν ἀργότερα οἱ φοιτητὲς τῆς ἱατρικῆς ἐκπαιδεύονται ἀπὸ τὴν εἰσαγωγὴ τους ὡς τὸ πτυχίο στὴν ἴδια Σχολή. Μπορεῖ ὅμως νὰ θεωρηθεῖ καὶ σὰν ἐνδειχῇ ὅτι οἱ ἐρωτώμενοι περικλείουν μέσα στὴν ἔννοια «γιατρός» ὅλες τὶς ἱατρικὲς ἐιδικότητες, ὅπως εἶναι καὶ ἡ συνήθεια τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Μπορεῖ ἀκόμη καὶ νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸ ὅτι οἱ πτυχιούχοι τοῦ Πολυτεχνικοῦ Κύκλου βρίσκονται πιὸ κοντὰ στὸν ἀπλὸ ἄνθρωπο καὶ στὸν ἐργάτη, γιατί συνεργάζονται μαζί του στὸ γιὰπὶ ἢ στὸ ἐργοστάσιο, πᾶνω σὲ πράγματα πού ξέρουν καλὰ καὶ οἱ δύο καὶ μιλάνε τὴν ἴδια γλῶσσα περίπου. Μὲ τὴν ἐπαφὴ αὕτη δημιουργεῖται οἰκειότητα, ἐνῶ τὸν γιατρὸ τὸν βλέπουν μόνο κάτω ἀπὸ ἀντίξοες γι' αὐτοὺς συνθῆκες (ἀσθένεια), τοὺς μιλά γιὰ ἄγνωστα καὶ δυσάρεστα θέματα καὶ συνθῆκες σὲ γλῶσσα πού δὲν καταλαβαίνουν. Ἔτσι σχηματίζουν τὴν εἰκόνα τοῦ γιατροῦ - θεοῦ ἀπὸ τὴν ὁποία νοιώθουν ἐξάρτηση καὶ δέος καὶ ἐπομένως δὲν μποροῦν νὰ τὴν τεμαχίσουν σὲ ἐιδικότητες.

Ἀνάμεσα στὰ επαγγέλματα πού οἱ ἐρωτώμενοι δήλωσαν σὰν «καλὰ» καὶ σ' αὐτὰ πού εἶπαν ὅτι θάθελαν νὰ χάμουν τὰ παιδιὰ τους παρατηρεῖται ὑψηλὴ συνάφεια ($\chi^2 = 390.86$, 25 βαθμοὶ ἐλευθερίας, ἐπίπεδο σημαντικώ-

τητας $\alpha = 0.001$, CRAMER'S $V = .617$). Παρατηρείται και μεγάλη σταθερότητα. Από τα 282 άτομα που έδωσαν συγκεκριμένες απαντήσεις και στις δύο ερωτήσεις τα 173 ή 61,34% αναφέρθηκαν αποκλειστικά ή κυρίως στα ίδια επαγγέλματα.

Η σταθερότητα αυτή χαρακτηρίζεται απόλυτη όταν όλα τα επαγγέλματα που αναφέρονται και στις δύο περιπτώσεις είναι τα ίδια, μέτρια όταν τα μισά ή και περισσότερα είναι ίδια και χαμηλή όταν τα λιγότερα είναι ίδια. Έδω για τα 173 άτομα έχουμε την ακόλουθη κατανομή σταθερότητας:

	Άριθ. Ερωτ.	%
Απόλυτη Σταθερότητα	73	42.19
Μέτρια -»-	72	41.61
Χαμηλή -»-	28	16.18

Η σταθερότητα αυτή, μεγάλη σε έκταση (61.34%) και σε βάθος (83.81% απόλυτη και μέτρια) φανερώνει ότι οι περισσότεροι ερωτώμενοι πιστεύουν ολόψυχα στην αξία όρισμένων επαγγελμάτων, αφού όλα σχεδόν που θεωρούν καλά θα ήθελαν να τα ακολουθήσουν τα παιδιά τους. Τα 73 άτομα που παρουσιάζουν απόλυτη σταθερότητα ανέφεραν συνολικά 161 επαγγέλματα και από αυτά τα 111 ή 68.94% είναι επιστημονικά, γεγονός που κι αυτό έρμηνεύει την επιθυμία των γονέων να κάμουν παιδιά επιστήμονες.

Από τους γονείς που δεν παρουσιάζουν σταθερότητα, 46 δηλώνουν για τα παιδιά τους επάγγελμα που προϋποθέτει πτυχίο, ενώ σαν «καλά» δηλώνουν τεχνικά επαγγέλματα ή αναφέρουν άοριστα ιδιότητες επαγγελμάτων. Αυτό μπορεί να ερμηνευθεί έτσι: Κατατάσσοντας τα επαγγέλματα σαν «καλά» έχουν πλαίσιο αναφοράς την κοινή αντίληψη και κριτήρια οικονομικά ή κοινωνικά, π.χ. όσα βγάζουν λεφτά, τα τίμια. Όταν όμως έχουν πλαίσιο αναφοράς τα παιδιά τους, τότε κριτήρια γίνονται οι ατομικές επιθυμίες και φιλοδοξίες, δηλαδή επικρατεί το θυμικό. Αυτό φαίνεται καθαρά σε απαντήσεις που έδωσαν οι ερωτώμενοι σχετικά με τα αίτια που τους κάνουν να επιθυμούν όρισμένα επαγγέλματα για τα παιδιά τους. Συχνά πρόβαλαν τον εαυτό τους και τη δική τους απογοήτευση, γιατί οι ίδιοι δεν έγιναν εκείνο που ήθελαν. «Ήταν η δουλειά που ήθελα να κάμω εγώ» ή «Κι εγώ όταν ήμουν μικρή ήθελα να μάθω. Γι' αυτό θέλω να μάθει το παιδί», και άλλα παρόμοια, είναι συχνές απαντήσεις.

4. Ποιά επαγγέλματα δεν είναι καλά

Όπως είναι φυσικό τα επαγγέλματα που ανέφεραν οι ερωτώμενοι σαν «μη καλά» παρουσιάζουν αντίστροφη από εκείνη που είχαν δώσει για τα κα-

λά επαγγέλματα καὶ γιὰ τὰ επαγγέλματα ποὺ θέλουν νὰ κάνουν τὰ παιδιά τους (Παράρτημα Δ'). Ἐτσι τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἐργάτη καὶ τοῦ οἰκοδόμου, ποὺ δὲν ἀναφέρθηκαν καθόλου στὶς δύο προηγούμενες ἐρωτήσεις, δηλώνονται ἐδῶ σὰν μὴ καλὰ 186 φορές καὶ μὲ πρώτη ἀναφορὰ ἀπὸ 138 ἄτομα ἢ 57.26%. Ἀντίθετα τὰ ἐπιστημονικὰ επαγγέλματα, ποὺ ἀναφέρονται ἀπὸ περισσότερους ἀπὸ τοὺς μισοὺς ἐρωτώμενους σὰν «καλὰ» καὶ ἀπὸ τὰ τρία τέταρτα περίπου τῶν ἐρωτώμενων σὰν ἐπιθυμητὰ γιὰ τὰ παιδιά τους, δηλώθηκαν σὰν «μὴ καλὰ» μόνο ἀπὸ 7 ἐρωτώμενους (2.90%). Ἐτσι οἱ ἀπαντήσεις στὴν ἐρώτηση αὕτη ἐπιβεβαιώνουν τὶς ἀπαντήσεις στὶς δύο προηγούμενες ἐρωτήσεις καὶ αὐξάνουν τὸ βαθμὸ σταθερότητας ποὺ εἶχε δώσει ἡ σύγκριση ἀνάμεσά τους.

Ὅπως φαίνεται στὸν πίνακα ποὺ ἀκολουθεῖ, τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἐργάτη κρίνεται ὄχι καλὸ σὲ σύγκριση μὲ ἐπιστημονικὰ επαγγέλματα (128 περιπτώσεις) καὶ μὲ ὑπαλληλικά, τεχνικά καὶ ἐλεύθερα (42 περιπτώσεις). Ὑπάρχουν καὶ 23 περιπτώσεις ὅπου τὰ επαγγέλματα ἀξιολογοῦνται μὲ κριτήριό τὶς ιδιότητές τους, π.χ. τίμα - ἄτιμα, ἐλεύθερα - ἐξαρτημένα, προσοδοφόρα - μὴ προσοδοφόρα, ἄνετα - βαριά, κ.ἄ.

<i>Μὴ καλὰ</i>		<i>Καλὰ επαγγέλματα</i>	
Ἐργάτης	πρὸς	Ἐπιστημονικά	128
		Δημοσιούπαλληλικά	17
		Ἐλεύθερα	12
		Τεχνικά	11
Χειρωνακτικά, βαριά, ἀνθυγιεινά, τίμα, ἐλεύθερα, προσοδοφόρα	πρὸς	τὰ ἀντίθετά τους	23
Μὴ ταξινομούμενα καὶ στὶς δύο περιπτώσεις			8
		Σύνολο	199

Στὶς ἀρνητικὲς διαθέσεις τῶν ἐρωτώμενων πρὸς διάφορα επαγγέλματα, τὰ ἀτομικά καὶ κοινωνικά χαρακτηριστικά τους δὲν ἔχουν ἐπίδραση, ἐκτὸς μόνο ἀπὸ τὴν Ἀθηναϊκὴ ἡλικία καὶ τὴν ἐκπαίδευση ποὺ παρουσιάζουν στατιστικὰ σημαντικὴ ἐπίδραση.

Συνάφεια ανάμεσα στα χαρακτηριστικά του ερωτώμενου και στα επαγγέλματα που δὲν θεωρούνται καλά

Όχι καλά επαγγέλματα	χ^2	Βαθμοί Ελευθερίας	Επίπεδο Σημαντικότητας
Χαρακτηριστικά ερωτώμενου			
Φύλο	4.86	6	.58
Ηλικία	21.73	24	.70
Δείκτης 'Αθηναιϊκής 'Ηλικίας	44.07	30	.05 Σημαντικό
Τόπος γεννήσεως	14.06	18	.70
Παραμονή ως τὰ 14	14.12	18	.70
'Εκπαίδευση	43.54	24	.02 Σημαντικό
'Επάγγελμα	20.47	12	.10
'Ηλικία παιδιών	15.97	24	.80

Τὰ ἐργατικά ἐπαγγέλματα, τὰ ὅποια ἔφεραν τὴ μεγαλύτερη συχνότητα σὰν «μὴ καλὰ», καὶ τὰ ἐπιστημονικὰ τὰ ὅποια εἶχαν τὴ μεγαλύτερη συχνότητα σὰν «καλὰ» καὶ σὰν «ἐπιθυμητὰ» γιὰ τὰ παιδιά, ἀναλύθηκαν μὲ βάση τὰ ἀτομικὰ καὶ κοινωνικὰ χαρακτηριστικὰ τῶν ἐρωτώμενων. Στόχος τῆς ἰδιαίτερης αὐτῆς ἐπεξεργασίας ἦταν νὰ διαπιστωθεῖ ἂν τὰ ἀτομικὰ καὶ κοινωνικὰ χαρακτηριστικὰ ἔχουν ἐπίδραση στοὺς παραπάνω χαρακτηρισμοὺς τῶν ἐπαγγελμάτων. Γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸ τὰ ἀτομικὰ καὶ κοινωνικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἐρωτώμενου ταξινομήθηκαν διχοτομικὰ (π.χ. νεώτεροι - μεγαλύτεροι, χειρώνακτες - μὴ χειρώνακτες). Μὲ βάση τὴ διχοτομικὴ αὐτὴ ταξινόμηση συγκρίθηκαν ὡς πρὸς τὰ ἐπαγγέλματα ποὺ ἀνέφεραν. Ἡ σημαντικότητά τῶν διαφορῶν τοὺς κρίθηκε μὲ τὸ τυπικὸ κριτήριον τοῦ t καὶ τὰ ἀποτελέσματα ἀναφέρονται στὸν ἀκόλουθο πίνακα.

Επιστημονικὰ Ἐπαγγέλματα		Διαφορὰ Ποσοστῶν	t	Ε.Σ.
I. Ἐπάγγελμα γιὰ τὰ παιδιά	πρὸς: ἐκπαίδευση ἐρωτώμενου	.217	3.97	.055
	ἐπάγγελμα ἐρωτώμενου	.161	2.49	.065
II. Καλὰ Ἐπαγγέλματα	πρὸς: ἐκπαίδευση ἐρωτώμενου	.137	2.39	.057
	ἡλικία ἐρωτώμενου	.123	5.27	.023
Εργατικὰ Ἐπαγγέλματα	πρὸς: ἐκπαίδευση ἐρωτώμενου	.181	2.81	0.64
	ἐπάγγελμα ἐρωτώμενου	.198	6.73	.029

Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸν παραπάνω πίνακα:

- Ἡ ἡλικία τοῦ ἐρωτώμενου ἐπιδρᾷ ἀρνητικὰ στὸν χαρακτηρισμὸ τῶν ἐπιστημονικῶν ἐπαγγελμάτων, δηλαδή οἱ νεώτεροι (40 καὶ κάτω) ἀποτελοῦν τὸ μεγαλύτερο ποσοστὸ ἐρωτώμενων, ποὺ θεωροῦν τὰ ἐπιστημονικὰ ἐπαγγέλματα καλὰ.

- β. Τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἐρωτώμενου ἐπιδρᾷ θετικά στὴν φιλοδοξία γιὰ ἐπιστημονικά ἐπαγγέλματα γιὰ τὰ παιδιά, δηλαδή ἐδῶ αὐτοὶ ποὺ κάνουν μὴ χειρωνακτικά ἐπαγγέλματα εἶναι οἱ περισσότεροι. Ἀντίθετα εἶναι λιγότεροι ὅσοι χαρακτηρίζουν τὰ ἐργατικά ἐπαγγέλματα σὰν «μὴ καλά».
- γ. Ἡ ἐκπαίδευση τοῦ ἐρωτώμενου ἐπιδρᾷ θετικά στὴ γνώμη γιὰ τὰ ἐπιστημονικά ἐπαγγέλματα. Αὐτοὶ δηλαδή ποὺ ἔχουν φοιτήσει στὸ Γυμνάσιο καὶ πιο πάνω εἶναι κυρίως ἐκεῖνοι ποὺ τὰ θεωροῦν ἐπιθυμητὰ γιὰ τὰ παιδιά τους καὶ καλά. Ἀντίθετα εἶναι οἱ λιγότεροι στὸν χαρακτηρισμὸ τῶν ἐργατικῶν ἐπαγγελμάτων σὰν «μὴ καλά».

- Τὰ εὐρήματα αὐτὰ παρέχουν ἐνδείξεις καὶ γεννοῦν ὑποθέσεις γιὰ τὰ ἀκόλουθα:
- Οἱ νεώτεροι κατέχονται περισσότερο ἀπὸ τὴν ἔλξη τῶν ἐπιστημονικῶν ἐπαγγελμάτων ἀπὸ ὅ,τι οἱ μεγαλύτεροι, ἴσως ἐπειδὴ ἀποτελοῦν τὴ μεταπολεμικὴ γενιά, ποὺ εἶναι πιο οἰκεία μὲ τὰ σύγχρονα ἐπιστημονικά ἐπιτεύγματα. Ἴσως καὶ γιατί οἱ νεώτεροι σήμερα ὅταν ἐπιδιώκουν ἕνα στόχο ἀψηφοῦν δυσκολίες καὶ ἐμπόδια.
 - Ὅσοι εἶναι μορφωμένοι καὶ δὲν εἶναι χειρῶνακτες εἶναι φυσικὸ νὰ μὴν ἐπιθυμοῦν ἐργατικὸ ἐπάγγελμα γιὰ τὰ παιδιά τους, καὶ νὰ θεωροῦν τὰ ἐπιστημονικά ἐπαγγέλματα «καλά». Δὲν ἀπορρίπτουν ὅμως μὲ τὴν ἴδια ἔνταση τὰ ἐργατικά, ὅσο οἱ ἴδιοι οἱ ἐργάτες. Αὐτὸ συμβαίνει γιατί οἱ μορφωμένοι καὶ οἱ μὴ χειρῶνακτες δὲν ξέρουν ἀπὸ δική τους ἐμπειρία τί σημαίνει νὰ εἶναι κανεὶς ἐργάτης, ἐνῶ ἀντίθετα ἀναγνωρίζουν τὴν ἀναγκαιότητα καὶ τὴν ἀξία τῆς ἐργατικῆς δουλειᾶς.

IV. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τώρα ποὺ ξέρομε ὅτι οἱ περισσότεροι γονεῖς τοῦ δείγματος, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὰ ἀτομικά καὶ κοινωνικά χαρακτηριστικά τους, φιλοδοξοῦν νὰ γίνουν τὰ παιδιά τους ἐπιστήμονες, γιατί θεωροῦν τὰ ἐπαγγέλματα ποὺ προϋποθέτουν πτυχίον καλὰ, ἄνετα, μὲ γόητρο καὶ κύρος, μὲ δύναμη καὶ ἐπιτυχία στὴ ζωὴ, τώρα γεννιοῦνται οἱ ἀκόλουθες σκέψεις καὶ ἐρωτήματα:

- Ἀναμφίβολα οἱ φιλοδοξίες καὶ ἐπιθυμίες τῶν γονέων εἶναι γέννημα τῆς ἐποχῆς μας καὶ τοῦ κοινωνικοῦ κλαίσιου, μέσα στὸ ὁποῖο ζοῦνε καὶ ἐργάζονται.
- Ἡ στάση αὐτὴ τῶν γονέων χαρακτηρίζεται αἰσιόδοξη. Ὁραματίζονται τὴν ταυτότητα ποὺ θάβελαν νᾶχουν τὰ παιδιά τους ὅταν γίνουν ἐνήλικες, ἔχοντας σὰν βάση τὶς ἀξίες ποὺ γεννήθηκαν μέσα τους ἀπὸ τὶς ἀντιξοότητες τῆς δικῆς τους δουλειᾶς καὶ ἀπὸ τὶς ἐμπειρίες ποὺ τοὺς παρέχει τὸ περιβάλλον μὲ τὰ κοινωνικά κριτήρια ποὺ ὀρίζει.
- Παρὰ τὶς ὑπέρμετρες, συχνά, φιλοδοξίες τους ἢ ἴσως ἐπειδὴ εἶναι ὑπέρμετρες, οἱ ἐρωτώμενοι ἀπορρίπτουν τὸ γραφειοκρατικὸ σύστημα τῆς ἐποχῆς μας, ἀφοῦ ἐλάχιστοι εὐχονται νὰ γίνουν τὰ παιδιά τους ὑπάλληλοι. Οἱ περισσότεροι ζη-

τάνε ελεύθερα επαγγέλματα, επιστημονικά κυρίως, που απαιτούν ικανότητες, γνώσεις, κοινωνική ευθύνη αλλά και πρωτοβουλία και ανεξαρτησία.

- 'Η έρευνα έδωσε τις διαθέσεις των γονέων σε μια όρισμένη τομή χρόνου. Θα μείνουν άραγε σταθερές ως την ώρα που γονείς και παιδιά θα πρέπει να πάρουν απόφαση για το μέλλον; Οί περισσότεροι ερωτώμενοι είχαν το 1974 παιδιά ηλικίας κάτω από τα δώδεκα, άρα το πρόβλημα δεν ήταν της στιγμής τότε. Ποιά θά'ναι ή στάση τους όταν τα παιδιά θα πλησιάζουν στο τέρμα της Μέσης Παιδείας; Τότε θα ξέρουν και τις δυνατότητες των παιδιών τους. Τότε ίσως θα έχει κάπως μεταβληθεί και ή κοινωνική δομή της χώρας μας, αν και μεγάλες αλλαγές δεν γίνονται τόσο γρήγορα, και θα τους προσανατολίζει προς άλλες κατευθύνσεις, ή θα εύκολύνει την πραγμάτωση της επιθυμίας τους.
- "Όσα περιγράφονται και έρμηνεύονται σ' αυτή την έρευνα εκφράζουν τή νοοτροπία των γονέων. Θα είναι σύμφωνα τα παιδιά; Σε ποιό βαθμό θα επηρεασθούν από τους γονείς; Έχουν κι αυτά τόσο μεγάλες φιλοδοξίες, ώστε να είναι πρόθυμα να ύποστούν το ψυχολογικό αντίτιμο για να ανέβουν τις τέσσερις βαθμίδες της επαγγελματικής και κοινωνικής κλίμακας, που εύχονται οί γονείς τους; Κι αν ό ένθουσιασμός της νιότης τα παρασύρει στον άγώνα θ' ήντέξουν ως το τέρμα; Θα προσαρμοστούν εύκολα στις άπαιτήσεις που θα τους θέσει το νέο περιβάλλον; "Αν έχουν εύαισθησία θα καταλάβουν πολύ γρήγορα ότι είναι «παιδιά δύο κόσμων». Πίκρα γι' αυτόν που αφήνουν, δέος γι' αυτόν που μπαίνουν. Θα βρουν εύκολα ίσορροπία;
- Τό κοινωνικό πλαίσιο που δίνει έναύσματα για άνοδική κοινωνική μετακίνηση, αυτό το ίδιο στήνει έμπόδια και φραγμούς, που με πολύ κόπο και μεγάλο πόνο μπορούν να ξεπεράσουν άτομα, που δεν άνήκουν στην ήγεςία, όποιας μορφής. 'Η χώρα μας προσφέρει δυνατότητες εισαγωγής στα Α.Ε.Ι. μόνο στο 15% περίπου αύτων που ζητάνε είσοδο. Οί 'Ανώτατες Σχολές σε άλλες χώρες είναι για πολλούς από τους δικούς μας ύποψήφιους άπρόσιτες, όχι μόνο από οικονομικά αίτια. 'Αλλά και γι' αυτούς που είναι προσιτές ύπάρχει άλλο πρόβλημα:
- Κερδίζει ή χάνει ή οικογένεια και ή χώρα, που τα παιδιά της ξενιτεύονται στα δεκαοκτώ τους χρόνια για να μορφωθούν και να εκπαιδευθούν με ξένα ήθη και ήθιμα, με άγνωστες ως τότε αξίες; 'Η άπορία αυτή δεν προέρχεται από σωβινιστική διάθεση αλλά από τις έμπειρίες που δίνει ή άπλή παρατήρηση. Πόσοι γυρίζουν και πώς γυρίζουν από όσους φεύγουν; Και τί θα γίνει όταν οί άλλες χώρες πάφουν να δέχονται ξένους φοιτητές, όπως έγινε στα 1977 με την 'Ιταλία³⁰;

30. Κ. Μουστάκα, «Τό σύγχρονο παιδομάζωμα», Τό Βήμα, 23-10-1977.

Ὅμως ἡ ἐξέλιξη τοῦ ἀτόμου δὲν μπορεῖ καὶ δὲν πρέπει ποτὲ νὰ ἀνακόπτεται. Ἄν οἱ πολῖτες τὸ ζητοῦν, τὸ Κράτος πρέπει νὰ δίνει πραγματικὰ ἴσες εὐκαιρίες σὲ ὅλους. Θὰ τοὺς προειδοποιεῖ βέβαια γιὰ τὴν κίνηση τῶν ἐπαγγελμάτων, δηλαδὴ ποιά εἶναι κορεσμένα καὶ ποιά ἔχουν προοπτικές, θὰ δηλώνει ὅτι δὲν ἀναλαμβάνει τὴν ἐπαγγελματικὴ ἀποκατάσταση τῶν ἀποφοίτων ἀπὸ τὰ Α.Ε.Ι. Στὶς σπουδὲς ὅμως ὅχι μόνο δὲ θὰ βάζει ἐμπόδια ἀλλὰ θὰ παρέχει τὰ μέσα. Τότε θὰ μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι ζοῦμε σὲ πραγματικὴ δημοκρατία.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α'

'Επιχείρησις
 Κωδ. 'Ερωτημ
 'Αρ. Δελτίου
 'Ηλικία: 0-5
 6-12
 13-18
 19+
 'Ηλικία έρωτ
 'Επάγ/μα έρωτ
 Τόπος γεννήσεως
 Μέχρι 14 ετών
 'Από πότε στην 'Αθήνα

Έρωτηματολόγιο

(Για όσους έχουν παιδιά)

- A. Τα παιδιά σας: εργάζονται;.....
 (έαν εργάζονται): τι δουλειά κάνουν;.....
 (α)
 (β)
 (γ)
 (δ)
 (έαν σπουδάζουν): σε ποιο σχολείο και σε ποιά τάξη φοιτούν;
 (α)
 (β)
 (γ)
 (δ)
- B. Θα θέλατε τα παιδιά σας να κάνουν την ίδια δουλειά με σας;
 ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐
 Γιατί;.....
- Γ. Ποιο επάγγελμα θα θέλατε να ακολουθήσουν τα παιδιά σας;

 Γιατί;

- Δ₁. Ποιά, κατά τη γνώμη σας, είναι καλά επαγγέλματα;
 1.
 2.
 3.
 4.
- Δ₂. Ποιά, κατά τη γνώμη σας, δεν είναι καλά επαγγέλματα;
 1.
 2.
 3.
 4.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β'

Άτομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά του εξεωτώμενου
(κατανομές συχνοτήτων)

Ηλικία εξεωτώμενου		Τόπος γεννήσεως		Ήρθαν στην Αθήνα		Ήρθαν στην Αθήνα	
Ηλικία	Άρ. Έρωτ.	Τόπος	Άρ. Έρωτ.	Χρονολογία	Άρ. Έρωτ.	Ηλικία	Άρ. Έρωτ.
20-29	132	Χωριό	151	-1919	6	-9	16
30-39	89	Αθήνα	68	-1929	33	-19	66
40-49	114	Άλλη Πόλη	57	-1939	42	-29	70
50-59	53	Εξωτερικό	24	-1949	38	-39	41
60-69	12			-1959	57	-49	33
				-1969	76	-59	5
				-1974	48	-60+	2

Ποσό έρχον ως τα 14		Δεκάτης Αθην. ηλικίας		Εκπαίδευση		Επάγγελμα	
Τόπος	Άρ. Έρωτ.	Δεκάτης	Άρ. Έρωτ.	Εκπαίδευση	Άρ. Έρωτ.	Επάγγελμα	Άρ. Έρωτ.
Χωριό	136	.00-09	39	Ός Δημοτικό	174	Μη χειρόνακτες	66
Αθήνα	99	.10-19	14	Μέση Γενική+Τεχνική	109	Χειρόνακτες-Ειδικευμένοι	99
Άλλη Πόλη	54	.20-29	28				
Εξωτερικό	11	.30-39	38	Ανώτατη + Ανώτατη	16	Χειρόνακτες - μη Ειδικευμένοι	131
		.40-49	32	Δίν. άπαντων	1		
		.50-59	24			Δίν. άπαντων	4
		.60-69	22	Παιδιά εξεωτώμενου			
		.70-79	11				
		.80-89	5				
		.90-99	9	Ηλικία	Άρ. Έρωτ.	Εκπαίδευση	Άρ. Έρωτ.
		1.00	78	0-5	114	Δημοτικό	129
				6-12	140	Γυμνάσιο	88
				13-19	42	Ανώτατη + Ανώτατη	23
				Δίν. άπαντων	4	Διάφορες βαθμίδες	60

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ'

Επαγγέλματα που θεωρούνται καλά και επιθυμητά για τα παιδιά

Επαγγέλματα (μονογένη ταξινόμηση ΕΣΥΕ)	Για τα παιδιά			Καλά επαγγέλματα				
	Σύνολο	A	B	Γ	A	B		
1. Έλευθρα και επιστημονικά επαγγέλματα — Μηχανικοί (Μηχανολόγοι, Ηλεκτρολόγοι, Χημικοί, Αρχιτέκτονες, Ηλεκτρονικοί) — Γιατροί — Εκπαιδευτικοί — Δικηγόροι - Νομικοί — Οικονομολόγοι - Λογιστές 3. Υπάλληλοι Γραφείου (Δημόσιοι - Ιδιωτικοί) 4. Έμποροι - πωλητές 5. Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών 7/8/9. Τυχόντες 'Ακαθόριστα ελεύθερα επαγγέλματα	264 98 84 46 20 16 16 7 15 14 16	206 85 64 28 15 14 12 7 12 12 15	53 13 19 17 2 2 4 — 2 2 2 1	5 — 1 1 3 — — — 1 — — —	278 120 88 30 28 12 27 17 17 48 53	140 53 58 13 10 6 23 7 10 28 40	103 47 21 14 17 4 3 8 7 16 9	35 20 9 3 1 2 1 2 — 4 4
Προσδιορίζεται η ιδιότητα του επαγγέλματος Προσδογία "Όσα επαγγέλματα μόρφωση Τίμα, σωστά Μη χειμωνακικά, μη βίαια Συνθήκες εργασίας καλές "Ό,τι θέλουν τα παιδιά	34 18 16	34 18 16	— — —	— — —	45 4 15 11 6 5 4	38 4 8 11 6 5 4	7 — — 7 — — — —	— — — — — — —

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ'

Έπαγγέλματα πού δὲν θεωροῦνται καλὰ

Έπαγγέλματα (μονοσήφια ταξινόμηση ΕΣΥΕ)	Σύνολο	A	B	Γ
1. 'Ελεύθερα καὶ ἐπιστημονικά (Γιατρός, Μαία, Νοσοκόμα, 'Εκπαιδευτικός, Δικηγόρος)	12	7	4	1
3. 'Υπάλληλοι (Δημόσιοι - 'Ιδιωτικοί)	19	15	4	—
4. Έμποροι - Μικροπωλητές	8	4	4	—
5. Παροχή υπηρεσιῶν (Κομμώτρια, Θυρωρός, Καφετζῆς Λούστρος, Χαμάλης, Σκουπιδιάρης)	24	12	9	3
6. 'Απασχολούμενοι στὴ γεωργία, κτηνοτροφία	28	18	9	1
7/8/9. Έργάτες - Τεχνίτες	186	138	38	10
— Οικοδόμοι	24	14	9	1
— 'Απασχολούμενοι στὶς χερσαῖες καὶ θαλάσσιες μεταφορές	11	5	4	2
— Έργάτες ('Απροσδιόριστα)	143	114	23	6
— Τεχνίτες	8	5	2	1
Προσδιορίζεται ἡ ἰδιότητα τοῦ ἐπαγγέλματος	68	47	17	4
— Μὴ προσοδοφόρα	11	10	—	1
— Μὴ ἐπιστημονικά	8	7	—	1
— Ἄτιμα, ἀνήθικα	7	6	1	—
— Συνθήκες ἐργασίας κακὲς (ἀνθυγιεινά, κουραστικά, βαριὰ)	35	18	16	1
— Μὴ ἐξαρτώμενα	3	3	—	—
— Τὰ ἐξαρτώμενα	4	3	—	1

Σημ.: 'Απάντησαν «Όλα καλὰ» (6). Δὲν ἀπάντησαν (53).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ε΄

Συνάφεια μεταξύ χαρακτηριστικών ερωτώμενων και επαγγελμάτων που θεωρεί
επιθυμητά για τα παιδιά και καλά

Επάγγελμα για παιδιά προς:

Χαρακτηριστικά ερωτώμενων	χ^2	Βαθμοί έλευθερίας	Επίπεδο σημαντικότητας
φύλο	8.32	6	.20
ήλικία	25.64	20	.40
΄Αθην. ήλικία	27.64	30	.60
τόπος γεννήσεως	12.02	15	.60
παραμονή ως τὰ 14	13.52	15	.60
εκπαίδευση	21.22	20	.50
επάγγελμα	13.74	10	.20
ήλικία παιδιών	22.58	20	.30

Καλά Έπαγγέλματα

Χαρακτηριστικά ερωτώμενων	χ^2	Βαθμοί έλευθερίας	Επίπεδο σημαντικότητας
φύλο	8.19	5	$\alpha=.30$
ήλικία	16.00	20	$\alpha=.30$
΄Αθην. ήλικία	41.35	30	$\alpha=.10$
τόπος γεννήσεως	14.59	15	$\alpha=.50$
παραμονή ως τὰ 14	17.25	15	$\alpha=.40$
εκπαίδευση	19.22	20	$\alpha=.50$
επάγγελμα	17.73	10	$\alpha=.10$
ήλικία παιδιών	26.68	20	$\alpha=.15$